

ATVIROJI PRIEIGA

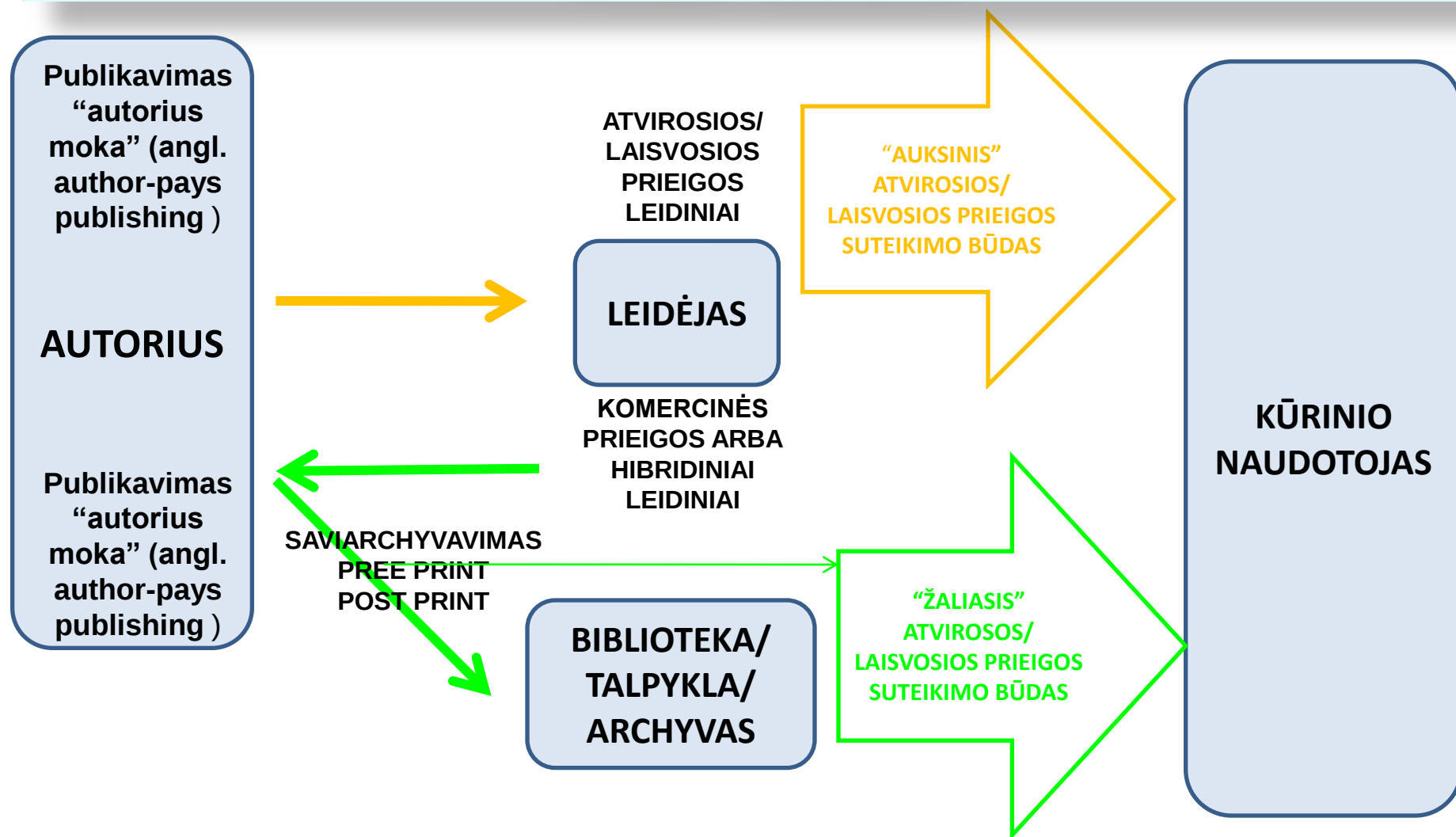

Vilniaus universitetas, Komunikacijos fakultetas
prof. dr. Marija Stonkienė

Atviroji prieiga: ekonominis požiūris

Atviroji prieiga prie kūrinių (leidinių) – tai neatlygintinė galutiniam kūrinio (leidinio) naudotojui prieiga. Ši prieiga galima dėka leidybos verslo modelių kaitos, sudarančios galimybes naujiems kūrinių (leidinių) platinimo ir sklaidos (pristatymo) naudotojui būdams.

EKONOMINĖ ATVIROSIOS PRIEIGOS SAMPRATA: NEATLYGINTINĖ PRIEIGA PRIE KŪRINIO ARBA NAUJIEJI LEIDYBOS VERSLO MODELIAI

KITOKIOS ATVIROSIOS PRIEIGOS SAMPRATOS PRIELAIDOS

Uždaros informacinės gamybos modelis:

- informacijos uždarumas, kontrolė;
- hierarchija informacinio produkto gamyboje,
- informacinis produktas yra informacijos kūrėjo, savininko nuosavybė,
- informacijos kūrėjo, savininko sprendimas dėl leidimo/ draudimo naudotis informacija.

Atviros informacinės gamybos modelis:

- lanksti ir decentralizuota informacijos kontrolė,
- informacijos atvirumas: decentralizuotas, tinklinis informacijos produkto gamybos būdas, kai informacijos vartotojai tampa informacijos gamintojais (pvz., *Linux*, *Wikipedia* etc.), sprendimą dėl informacijos naudojimo priima pats vartotojas, informacijos naudojimas tampa aktyviu (naudojama gaminimui),
- informacinis produktas yra „visų ir niekieno“ (viešasis gėris).

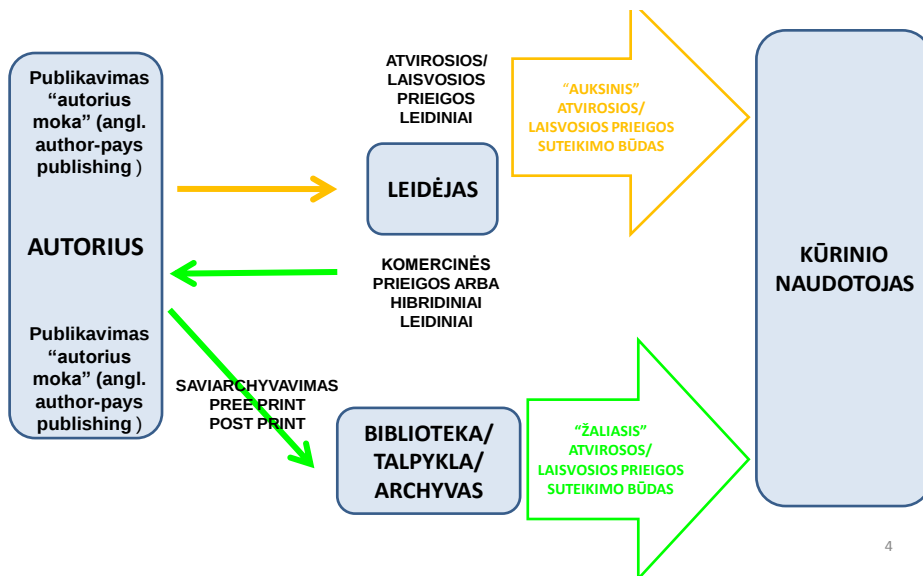
ATVIROJI PRIEIGA: EKONOMINIS IR TEISINIS TURINYS

Atvirosios prieigos prie kūrinių ištakas siejant su visuomenėje vykstančiais fundamentaliais ne tik ekonomikos, bet ir kultūros, kitų socialinių reiškinių pokyčiais - atviroji prieiga turi būti suprantama ne tik kaip neatlygintinė galutiniam kūrinio (leidinio) naudotojui prieiga, bet ir kaip prieiga kūrinių naudotojams suteikiant atitinkamas kūrinių naudojimo teises arba kūrinių autorių turtines teises.

ATVIROJI PRIEIGA: TEISINIS TURINYS PROGRAMINIUOSE DOKUMENTUOSE

Atvirosios prieigos sampratose, formuluojamose pamatiniuose programiniuose atviros prieigos dokumentuose (Budapešto atviros prieigos archyvų iniciatyvoje; Berlyno deklaracijoje dėl laisvo žinių prieinamumo socialinių ir humanitarinių mokslų srityje, Bethesdos susitarime dėl atviros prieigos leidybos) **atviroji prieiga prie kūrinių apibrėžiama išvardijant kūrinio naudotojui suteikiamas kūrinių autorių turtines teises.**

TEISINIO EKONOMINĖS PRIEIGOS TURINIO SVARBA

Kūrinys gali būti naudojamas išnaudojant įstatyme numatytus autorių turtinių teisių apribojimus arba įgyjant atitinkamas autorių turtines teises

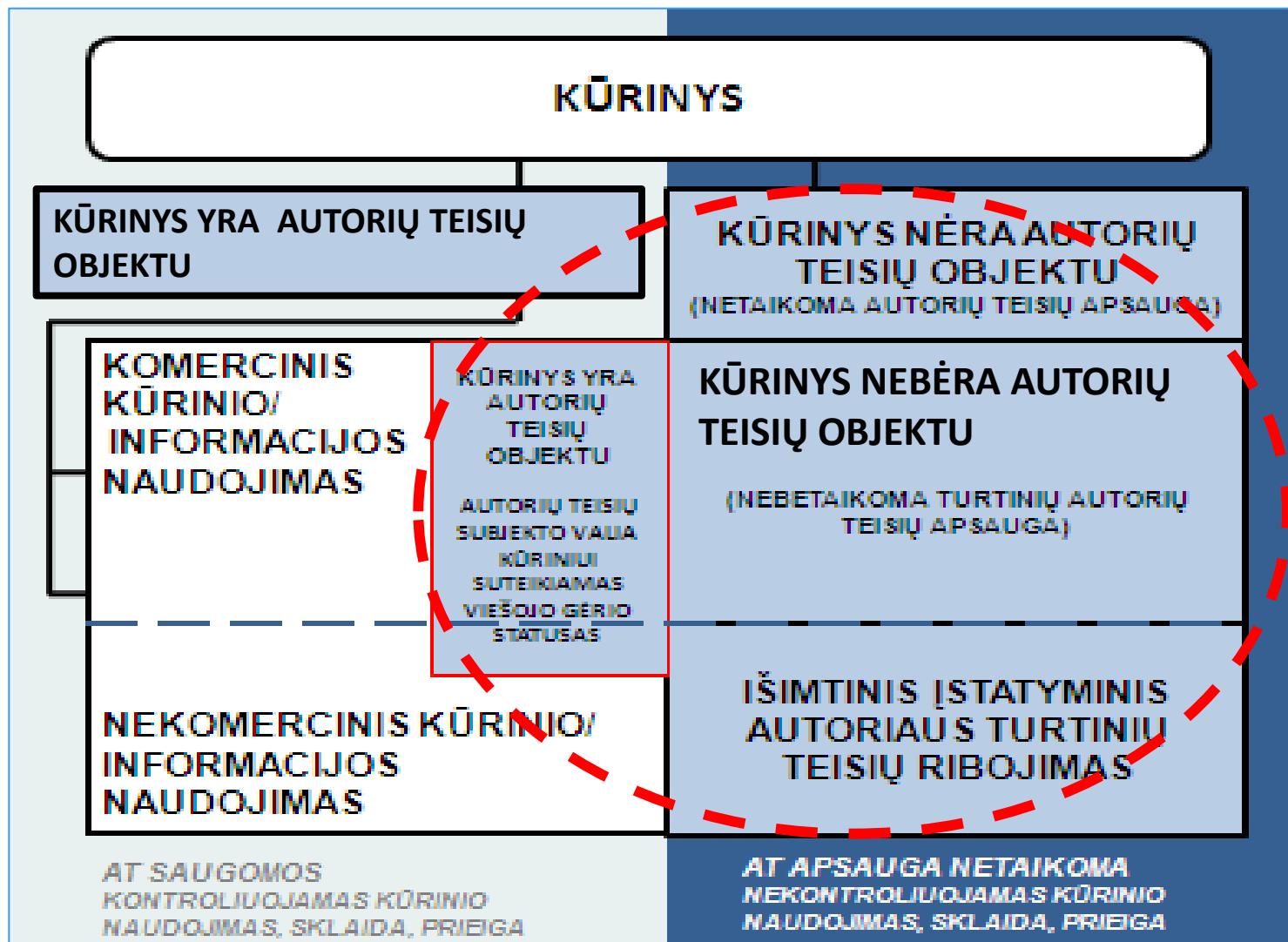
1. Teisė kopijuoti kūrinį;
2. Teisė platinti kūrinį ;
3. Teisė kurti išvestinius kūrinius ir juos platinti

Kūrinys gali būti naudojamas išnaudojant įstatyme numatytus autorių turtinių teisių apribojimus arba įgyjant kitas autorių turtines teises

EKONOMINIS TURINYS

TEISINIS TURINYS

TEISĖTAS KŪRINIŲ NAUDOJIMAS

ATVIROSIOS PRIEIGOS UŽTIKRINIMAS

Būtina, kad autorius (ar kitas autorių teisių subjektas), norintis suteikti atvirąją prieigą, turėtų atvirosios prieigos turinį sudarančias autorių teises. Būtinės teisinės galimybės tokiai autoriaus, kito autorių teisių subjekto valios išraiškai.

Kūrinio atvirumo siekiui taikomas ***copyleft*** metodas. *Copyleft* grindžiamas autorių teisių apsaugos sistema, tačiau jos taisyklės ir normos taiko priešingam, nei tradicinis, tikslui – vietoj kūrinio savinimosi, *copyleft* užtikrina kūrinio „atvirumą“.

Except where otherwise noted, this work is licensed under <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>

ATVIROJI PRIEIGA LIETUVOJE

Analizuojant viešąjį atvirosios prieigos prie e. mokslinės informacijos diskursą Lietuvoje pastebimas **vyraujantis ekonominio atvirosios prieigos turinio reikšminimas**. Lietuvoje linkstama atvirąją prieigą įvardyti naujuosius mokslinės informacijos e. leidybos verslo modelius.

APIBENDRINIMAS

Atviroji prieiga turėtų būti suvokiama kaip apimanti ir ekonominį, ir teisinį turinį.

Teisinis atvirosios prieigos turinys užtikrina platesnio kūrinių naudojimo poreikius.

Teisinio atvirosios prieigos turinio užtikrinimui svarbu, kad autorius (ar kitas autorių teisių subjektas) turėtų galybę išreikšti valią atvirosios prieigos teisių suteikimui.

Kokios priežastys lemia vyraujančią ekonominę atvirosios prieigos sampratą Lietuvoje?

AČIŲ UŽ JŪSŲ DĖMESĮ

Vilniaus universitetas, Komunikacijos fakultetas
prof. dr. Marija Stonkienė

marija.stonkiene@esec.vu.lt